

واکاوی علل و عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت نخبگان از سکونتگاه‌های روستایی شهرستان چرداول، استان ایلام

علیرضا جمشیدی

استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

داود جمینی^۱

استادیار گروه ژئومورفولوژی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران (پژوهشگر پاره وقت پژوهشکده کردستان‌شناسی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران)

سعید سلطانی بهرام

استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

چکیده

مهاجرت یکی از مهمترین مسائل در بین نخبگان ساکن در نواحی روستایی بوده که از مسائل مختلفی از جمله کمبود امکانات رفاهی، بهداشتی، آموزشی و فرهنگی، کمبود وسایل حمل و نقل، عدم حاصلخیزی زمین‌های کشاورزی، تصویرسازی منفی از روستا و مثبت از شهر و ... نشأت می‌گیرد. بررسی دلایل تأثیرگذار بر تمایل نخبگان روستایی به مهاجرت در راستای جلوگیری از این پدیده و در نهایت دستیابی به توسعه پایدار در مدیریت نواحی روستایی از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. لذا، هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی علل و عوامل تأثیرگذار بر مهاجرت نخبگان روستایی شهرستان چرداول واقع در استان ایلام بود. جامعه آماری پژوهش کلیه نخبگان ساکن در مناطق روستایی بخش مرکزی شهرستان چرداول بوده که به روش هدفمند ۳۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش شامل پرسشنامه‌ی محقق ساخته‌ای است که روایی آن به صورت محتوایی (صوری) و سازه‌ای و پایایی آن با استفاده از پایایی ترکیبی مورد تأیید قرار گرفت. تحلیل داده‌ها از طریق تحلیل همبستگی و الگویابی معادلات ساختاری و با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Smart PLS انجام شده است. نتایج اولیه ارزیابی مدل مورد مطالعه در این پژوهش نشان داد، مدل از شاخص‌های برازندگی قابل قبولی برخوردار می‌باشد. نتایج همبستگی نشان داد یک رابطه معنی‌دار و منفی بین متغیرهای مستقل (عوامل طبیعی عوامل فرهنگی - اجتماعی عوامل اقتصادی عوامل خدماتی - رفاهی عوامل علمی - آموزشی عوامل روانشناختی) مورد نظر با تمایل به مهاجرت در بین نخبگان روستایی مورد مطالعه در شهرستان چرداول از استان ایلام وجود دارد. همچنین، مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد، به ترتیب عوامل اقتصادی ($t = 42/75$ ، $\gamma = -0/727$)، عوامل علمی - آموزشی ($t = 9/06$ ، $\gamma = -0/35$)، عوامل طبیعی ($t = 5/6$ ، $\gamma = -0/169$) دارای بیشترین میزان تأثیرگذار بر متغیر وابسته بوده‌اند و به صورت کلی متغیرهای مستقل مورد مطالعه ۷۵/۶ درصد از تغییرات واریانس گرایش به مهاجرت نخبگان روستایی را تبیین کرده‌اند

واژگان کلیدی: مهاجرت، نخبگان روستایی، توسعه روستایی، کشاورزی.

^۱ نویسنده مسئول: davood.jamini@gmail.com

مقدمه

مهاجرت یکی از مهم‌ترین پدیده‌های عصر حاضر است (McAreavey and Argent, 2018: 148) به گونه‌ای که مهاجرت بی رویه یکی از دغدغه‌های اصلی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه در نواحی جغرافیایی مختلف جهان است (Arora-Jonsson, and Larsson, 2021: 19-20). مهاجرت بی‌رویه پیامدهای مختلف و چندگانه‌ای برای جامعه روستایی به همراه دارد. این پیامدها در طیفی از پیامدهای منفی تا مثبت در نوسان هستند. مهاجرت گسترده باعث کاهش جمعیت، تغییر ترکیب جمعیت و در نتیجه کاهش نیروی کار روستایی می‌شود. همچنین موجب تخلیه روستاها از سرمایه‌های اجتماعی، جمعیتی، اقتصادی می‌شود که در زمره پیامدهای منفی قرار دارند (رستمعلی زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۲).

همچنین، در اثر مهاجرت روستا به شهر مشکلاتی متعدد اجتماعی و اقتصادی مانند افزایش حاشیه‌نشینی، شکاف و نابرابری منطقه‌ای به ویژه در زمینه درآمد (پایتختی اسکویی و طبقچی اکبری، ۱۳۹۴: ۷۴)، توسعه شتابان شهرنشینی، ایجاد و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی، بزه و ناهنجاری‌های شهری، مشکلات گوناگون تراکم جمعیت در شهرها و حتی ناتوانی شهرها در ایجاد یک مدیریت و حکمروایی شایسته (ایراندوست و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۶)، برهم خوردن تعادل سازمان‌یافته شهری، تضعیف اقتدار خانوادگی جامعه روستایی، شکل‌گیری کمبودهای عاطفی و حمایتی در میان مهاجران، کهنسالی جمعیت روستا، کاهش باروری در روستا و به تبع آن کاهش نیروی جوان در روستا، تضعیف خلاقیت و نوآوری در روستاها، افزایش بیکاری و فقر در روستاها (ساسانفر و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۳۷)، مشکلات زیست

محیطی، به خطر افتادن امنیت سیاسی و اقتصادی، کاهش جذب سرمایه‌گذاری، کاهش رشد اقتصادی کاهش تولید و گرانی محصولات کشاورزی، کمبود محصولات اساسی نظیر گندم و تهدید امنیت غذایی (ابریشمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۰ و ۵۶) پدیدار خواهد شد.

بیشتر مهاجران به دنبال فرصت‌های اقتصادی، به‌ویژه مشاغل بهتری هستند که به آن‌ها اجازه می‌دهد تا زندگی خود را بگذرانند و احتمالاً حواله‌های خود را به خانواده‌های خود در روستا ارسال کنند (Bernzen et al., 2019: 2).

با این وجود بهبود سیستم حمل و نقل، گسترش رسانه‌های جمعی، پیشرفت در فناوری‌های ارتباطی و مکانیسم‌های حواله، امکان سفر آسان‌تری را برای مهاجران فراهم نموده است و همچنین، این امکان را فراهم کرده است تا مهاجران، روابط قوی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی با خانه خود (محلی که از آنجا مهاجرت کرده‌اند) حفظ کنند (Kaag et al., 2019: 1). همچنین، این مهاجرت‌ها باعث می‌شوند استعداد‌های روستایی در جهانی بزرگتر بتوانند شکوفا شده و در پاره‌ای موارد، مواهب این شکوفایی به روستاهای مبدأ نیز برگردد. جریان‌های وجوه ارسالی مالی، دانش و افکار و اندیشه‌های سیاسی مهاجران به‌خصوص مهاجران نخبه و سازمان‌های آن‌ها، می‌توانند در بعد مثبت قرار گیرند (رستمعلی زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۲).

بررسی‌ها نشان می‌دهد اولین مهاجران روستایی، عموماً از میان نخبگان اقتصادی (ثروتمندان روستایی) و اجتماعی (افراد تحصیل کرده‌تر) هستند (ایراندوست و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۷). البته لازم به توضیح بوده که مهاجرت نخبگان از روستاها می‌تواند پیامدهای منفی را نیز برای جامعه روستایی به همراه داشته باشد. به عنوان مثال، در کشور چین

است. بهره‌مندی از ظرفیت نخبگان روستایی، در گرو شناسایی علل اصلی مهاجرت آن‌ها از روستا و تشریح پیامدهای مهاجرت آن‌ها از روستاها و همچنین ارائه راهکارهای عملیاتی برای ماندگاری آن‌ها در روستاهای شهرستان چرداول است. با توجه به مطالب عنوان شده، سوال‌های اصلی پژوهش حاضر عبارت‌اند از: مهم‌ترین علل مهاجرت نخبگان روستایی شهرستان چرداول کدامند؟ مهم‌ترین پیامدهای مهاجرت نخبگان روستایی شهرستان چرداول در دو حوزه مبدأ و مقصد کدامند؟ راهکارهای ماندگاری نخبگان روستایی شهرستان چرداول کدامند؟

بررسی مبانی نظری و سوابق پژوهش

واقعیت این است که امروزه مهاجرت بیش‌ازپیش به امری آسان و گاه گریزناپذیر بدل شده است. با توجه به کوچک شدن مقیاس زمانی دگرگونی‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، در عرصه‌های بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و محلی، زمینه‌ها و انگیزه‌های جابجایی جمعیت به سرعت بیشتر شده است. جمعیت بنا بر تغییر شرایط، به دنبال شرایط بهتر جابجا می‌شود و بدون تردید اقتصاد به مفهوم عام نقش تعیین‌کننده را در این زمینه ایفا می‌کند (ایراندوست و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۸). مهاجرت و چگونگی توزیع مجدد جمعیت در داخل هر کشور، یکی از اصلی‌ترین موضوعاتی است که توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی - اجتماعی جامعه را برای کنترل جمعیت و جهت دادن به جابجایی‌های جمعیتی و نیز هدایت جمعیت به سوی قطب‌های اقتصادی، به خود معطوف ساخته است. مهاجرت همیشه سمبل و نمادی از توسعه‌یافتگی بوده است، به این مفهوم که تفاوت‌های ناشی از اشتغال، سطح زندگی و ... در مبدأ یا محل تولد فرد، باعث می‌گردد تا شخصی به دنبال یافتن بسیاری از ایده‌آل‌ها و خواسته‌های خود، تصمیم به مهاجرت بگیرد (ابریشمی و

در طول سه دهه گذشته به دلیل روند سریع شهرنشینی، تعداد زیادی از جوانان و نخبگان روستایی، محل سکونت خود را ترک نموده و این فرایند، زوال روستاهای چین را تسریع کرده است (Chen et al, 2019: 10). نخبگان روستایی مهاجر افرادی هستند که با توجه به استعدادها و قابلیت‌هایی که دارند و همچنین، پیشرفت‌هایی که در زمینه کسب و کار و تخصص خود پیدا کرده‌اند یا اقداماتی که انجام داده‌اند، توانسته‌اند به عنوان نخبه در حوزه فعالیت خود معرفی شوند و دارای موقعیت‌های برتری به نسبت هم‌ولایتی‌های خود باشند و کم‌کم نقش رهبری را در اجتماع محلی مهاجرین خود پیدا کرده‌اند (رستمعلی زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۳).

نخبگان روستایی با استفاده از قدرت اطلاعاتی خود، می‌توانند خدمات مختلفی را (مانند ارتباطات سیاسی، کاهش هزینه تعاونی‌های کشاورزی، شفاف‌سازی صورت‌حساب‌های فعالیت تعاونی‌ها برای جلوگیری از کلاهبرداری و ...) به جامعه روستایی ارائه دهند (Gelo et al, 2019: 7-8). به صورت کلی، نخبگان روستایی می‌توانند با نفوذ خود، بر افکار، اندیشه، عملکردها و تصمیم‌گیری‌های همشهری‌ها تأثیر گذاشته و آنها را در مسیر توسعه زادگاه پیش ببرند. همچنین، افراد دیگر نیز با الگوگرفتن از آنها و تبعیت از تصمیم‌گیری آنها در مسیر توسعه زادگاه قدم بردارند (رستمعلی زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۱-۷۰).

با توجه به مطالب عنوان شده می‌توان به اهمیت و جایگاه ویژه نخبگان روستایی در راستای نیل به توسعه پایدار روستایی پی برد. از این رو لازم است از ظرفیت‌های این قشر کلیدی روستایی به بهترین وجه ممکن استفاده گردد. شهرستان چرداول از جمله نواحی مستعد روستایی استان ایلام است که طی سال‌های گذشته دارای روند گسترده مهاجرت نخبگان روستایی (قشر تحصیل‌کرده روستایی، افراد دارای ارتباطات سیاسی، قشر ثروتمند روستا، تاجران و ...)

نخبگان روستایی نیز از قالب سنتی خود خارج شده است. نخبگان جدید روستایی متشکل از مدیران، سیاستمداران، معلمان و بازرگانان هستند که به «سبک‌سازان» محلی تبدیل شده‌اند. نخبگان روستایی را به عنوان یک اقلیت ممتاز^۲ که در میان جامعه محلی به لحاظ اقتصادی و اجتماعی در سطح بالاتری قرار دارند، تعریف شده است (Pauli & Dawids, 2017: 18). نخبگان روستایی، افراد دارای استعداد علمی، اقتصادی یا سیاسی هستند که بنا به دلایل محیط اجتماعی از جمله کمبود امکانات و تسهیلات، کمبود امکان‌های شغل و درآمد یا جستجوی امکان‌های شغلی و درآمدی بیشتر و بالاتر، ایده‌های جدید، دستیابی به رفاه بیشتر و مواردی از این قبیل، دست به مهاجرت می‌زنند و در آنجا استعداد خود را در حوزه عمل خود شکوفا می‌کنند (رستمعلی زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۳). در نواحی روستایی مهاجرت به ویژه مهاجرت نخبگان روستایی می‌تواند بر معیشت و پویایی اقتصاد آن‌ها اثرگذار باشد (Rai, 2018: 171) و روستا را از مفهوم بنیادی خود (روستاها واحدهای اقتصادی و اجتماعی پایه و بنیادی در بسیاری از کشورهای هستند که حامی تولید انبوه و سبک زندگی ساکنان روستایی هستند (Li et al, 2019: 111)) دور نماید.

بررسی‌ها نشان می‌دهد در خصوص موضوع مورد مطالعه، مطالعات اندکی انجام گرفته است؛ با این وجود در ادامه به نتایج چند مطالعه مهم، اشاره شده است. سجادی نائینی (۱۳۸۶) در مطالعه‌ای عوامل موثر بر گرایش نخبگان به مهاجرت از کشور (ایران) را بررسی کرده است. جامعه آماری در این مطالعه دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه‌های دولتی تشکیل داده است. جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه و در قالب طیف لیکرت انجام شده

همکاران، ۱۳۹۷: ۴۰). در مجموع، مهاجرت، مهم‌ترین نوع تحرک جمعیت است و جابه‌جایی دسته جمعی یا انفرادی انسان‌ها به طور دائم و بدون بازگشت به مبدأ را شامل می‌گردد (احمدی و توکلی، ۱۳۹۵: ۶۴۶).

در میان عوامل موثر بر مهاجرت روستا به شهر، متغیر سواد دارای نقش تعیین‌کننده‌ای است و می‌تواند به شدت انگیزه مهاجرت‌های روستا به شهر را تحت تأثیر قرار دهد (پایتختی اسکویی و طبقچی اکبری، ۱۳۹۴: ۷۴). در حالت نرمال، سطح سواد و به عبارتی نرخ باسوادی، به واسطه افزایش بهره‌وری نیروی کار و ارتقاء سطوح دستمزدها، می‌تواند اثرات منفی بر مهاجرت داشته باشد. اما به دلایل مختلفی از جمله اختلاف سطح دستمزدها، کمبود امکانات آموزشی به ویژه در سطوح آموزشی بالاتر، مشکلات فقر و کمبود امکانات تولیدی، کاهش تدریجی رفاه ذهنی و جسمی و ...، انگیزه مهاجرت نیروی تحصیلکرد روستایی، تشدید می‌گردد (همان، ۷۵). همچنین، مهاجرت از روستاها به صورت زنجیره‌وار پیامدهای منفی متعددی را برای جامعه روستایی به همراه دارد. به این صورت که با تخلیه روستاها از جمعیت فعال، احساس ناامنی در میان ساکنان افزایش می‌یابد و بخش دولتی رغبتی به سرمایه‌گذاری در این فضاها و حیاتی سکونتی کاهش می‌یابد و در نتیجه آن کاهش خدمات رسانی به روستاها، فقر، بیکاری و دیگر چالش‌ها در نواحی روستایی به صورت فزاینده‌ای، رشد نموده و در نهایت این امر به تشدید مهاجرت در نواحی روستایی منجر خواهد شد (احمدی و توکلی، ۱۳۹۵: ۶۵۸-۶۵۷).

با گذر زمان و تغییر و تحولات به وجود آمده در مفاهیم توسعه از جمله توسعه روستایی که با ویژگی‌ها و فرآیندهای متمایز مشخص می‌شود (Li et al, 2019: 111)، مفهوم

مهمترین عوامل موثر بر تمایل جوانان روستایی به مهاجرت به وجود امکانات رفاهی، بهداشتی و تفریحی بیشتر در شهر، یافتن شغل مناسب در شهر، دستیابی به درآمد بیشتر در شهر، بالا بودن دستمزدها در شهر نسبت به روستا اختصاص داشت. همچنین نتایج این مطالعه نشانگر این مهم است که مهمترین اولویت جوانان روستایی برای مهاجرت، دستیابی به شغل و ایجاد کسب و کاری برای اشتغال است.

نتایج مطالعه یوان و لی^۱ (۲۰۱۸) در خصوص بررسی مسیرها و راه‌های مشارکت نخبگان روستایی جدید در حکمرانی جامعه روستایی در کشور چین نشان داد استفاده از نیروی نخبگان روستایی در راستای مدیریت و اداره جوامع روستایی، نیازمند همکاری فزاینده و مشترک میان دولت و نخبگان روستایی است. نتایج پژوهش پاپینگ و پاولوسکی^۲ (۲۰۱۸) در خصوص اثرات تحرک اجتماعی و مهاجرت روستا به شهر در منطقه گرونینگن^۳ در کشور هلند نشان داد فرزندان خانواده‌های نخبه روستایی نسبت به فرزندان کشاورزان و کارگران غیر ماهر، دارای تمایل بیشتری برای مهاجرت به شهر هستند. در مجموع نتایج نشان داد حتی یک جابجایی موقت به شهر، منجر به بهبود عملکرد اجتماعی و سرمایه انسانی روستاییان شده است.

نتایج پژوهش لی^۴ و همکاران (۲۰۱۹) در خصوص علل توسعه بهتر روستا در مناطق کشاورزی سنتی چین نشان داد نخبگان روستایی^۵ بازیگران کلیدی در توسعه تحول آفرین روستاهای نسبتاً موفق هستند و موفقیت این روستاها، مبتنی بر ادغام و هماهنگی نیروهای محرکه داخلی و خارجی، مشارکت، مذاکره و همکاری بین بازیگران کلیدی و تشکیل و توسعه شبکه‌های روستایی با این بازیگران کلیدی است.

است. نتایج پژوهش نشان داد دانشجویان با سن بیشتر و همچنین دانشجویان رشته‌های علوم انسانی، گرایش بیشتری به مهاجرت داشته‌اند. همچنین نتایج پژوهش نشان داد عوامل آموزشی، اقتصادی، شغلی و معیشتی، اجتماعی و علمی - فرهنگی، به صورت مستقیم و غیر مستقیم بر گرایش نخبگان به مهاجرت اثرگذار بوده‌اند. نتایج پژوهش نظری و عادل (۱۳۹۳) در خصوص جابه‌جایی و ماندگاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی روستاها (مقطع کارشناسی) که به صورت مطالعه موردی در مراکز پیام نور شرق استان گلستان انجام گرفته است نشان داد بین انتخاب محل تحصیل با فاصله محل سکونت و شدت جریان جابه‌جایی، رابطه معناداری وجود دارد و در صورت تأسیس نشدن مراکز و واحدهای پیام نور، با افزایش فاصله از کانون‌های شهری بر میزان افراد تارک تحصیل افزوده می‌شود. همچنین نتایج پژوهش نشان داد ۵۸ درصد فارغ‌التحصیلان کماکان در روستاها ساکن هستند و ۸۰ درصد عنوان کرده‌اند که در صورت وجود شغل مناسب، به ماندگاری در روستا تمایل دارند.

نتایج پژوهش ابریشمی و همکاران (۱۳۹۷) در خصوص تأثیر پویایی مهاجرت از روستا به شهر بر نابرابری درآمدی در مناطق روستایی ایران طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ نشان داد مهاجرت در ابتدا موجب افزایش نابرابری درآمدی روستایی شده و در دوره بعد، اثر کاهنده بر شکاف درآمدی روستایی دارد. نتایج پژوهش باسیتی و غربا (۱۳۹۹) در ارتباط با وضعیت جوانان مهاجر از روستای فرات به شهر دامغان نشان داد عوامل اقتصادی، اجتماعی، جغرافیایی، سیاسی و آموزشی، هر یک به نوعی در مهاجرت جوانان و تحصیلکرده‌های روستایی اثرگذار هستند و در مجموع

4 - Li
5 - rural elites

1 - Yuan and Li
2 - Paping & Pawlowski
3 - Groningen

1)، سوم اهمیت ماندگاری قشر نخبگان روستایی در زادگاه-شان در راستای دستیابی به توسعه روستایی؛ چهارم، کمبود مطالعات میدانی در خصوص نخبگان روستایی. از این رو مطالعه حاضر به لحاظ موضوع مورد بررسی می‌تواند دارای نوآوری باشد و همچنین می‌تواند مبنایی برای مطالعات مرتبط با جامعه نخبگان روستایی در سایر نواحی روستایی کشور باشد.

روش تحقیق

این مطالعه از نظر ماهیت از نوع تحقیقات کمی، با توجه به هدف از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ نحوه‌ی گردآوری داده‌ها، جزء تحقیقات توصیفی - همبستگی می‌باشد که از بین روش‌های همبستگی، از روش تحلیل کوواریانس - واریانس بهره برده است. لازم به توضیح بوده که اطلاعات لازمه در این پژوهش با استفاده از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی مبتنی بر پرسشنامه جمع‌آوری شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی افراد نخبه ساکن در مناطق روستایی ساکن در بخش مرکزی شهرستان چرداول است. با استناد به مطالعات (ایراندوست و همکاران، ۱۳۹۲؛ رستمعلی زاده و همکاران، ۱۳۹۷؛ 7-8؛ Pauli و Gelo et al, 2019: 7-8؛ Dawids, 2017)، در مطالعه حاضر، منظور از نخبگان روستایی افرادی است که در حال حاضر زادگاهشان را ترک کرده و به واسطه استعدادها، قابلیت‌ها و پیشرفت‌هایی که کسب نموده‌اند، دارای موقعیت برتری نسبت به سایر روستاییان هستند. این برتری به واسطه برتری در یک یا چند عامل (علمی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، مذهبی، ورزشی، قومی و ...) است. جهت انتخاب نمونه در این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده و در

نتایج مطالعه جلوا^۱ و همکاران (۲۰۱۹) در خصوص جذب نخبگان در تعاونی‌های کشاورزی روستاهای اتیوپی نشان داد جذب نخبگان در تعاونی‌های به واسطه حضور آن‌ها در مدیریت تعاونی‌ها، دارای مزایای رفاهی بیشتری برای آن‌ها بوده است و مزایای رفاهی تعاونی‌ها برای افرادی که در سطح ضعیف‌تری از رفاه بوده‌اند، حتی خسارت‌هایی را به همراه داشته است. در مجموع نتایج این مطالعه نشان داد برنامه اجرا شده در روستاهای کشور اتیوپی (جذب نخبگان در تعاونی‌های کشاورزی) طرفدار فقرا نیست، بلکه به نفع افراد غیر فقیر عمل می‌کند.

نتایج مطالعه ریدجال^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در ارتباط با بررسی راهبردهای سنتی نخبگان محلی (حوزه اجتماعی - مذهبی) در حفظ اقتدارشان در جوامع مسلمان روستایی در جاوه (کشور اندونزی) نشان داد اگرچه نخبگان مذهبی روستا و اعضای گروه آن‌ها بر اقتصاد روستا تسلط ندارند و رهبری رسمی روستا را کنترل نمی‌کنند، اما این گروه همچنان در سطح بالایی در جامعه قرار دارند و یکی از عناصری که اعضای گروه از نخبگان مذهبی بر آن غالب هستند، آموزش، به ویژه دانش دینی است.

با استناد به مطالعات انجام گرفته می‌توان چند نکته اساسی را عنوان نمود: اول، استفاده از نظرات نخبگان روستایی، می‌تواند در فراهم نمودن اطلاعات مورد نیاز جهت تهیه و اجرای برنامه‌های توسعه روستایی مورد استفاده قرار گیرد (Han and Gao, 2019: 145-146)؛ دوم، امروزه توجه بیشتر مطالعات مرتبط با مهاجرت، به پیامدهای آن در مقصد اختصاص یافته است و کمتر به نتایج مهاجرت بر فضاهای مبدأ مهاجران توجه شده است (Angelsen et al., 2020:)

در این پژوهش میزان گرایش به مهاجرت و عوامل تأثیرگذار بر آن براساس شاخص‌های مختلفی در طیف لیکرت (شامل پنج قسمت: ۱= بسیار کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= بسیار زیاد) که در جدول ۱ نشان داده شده است، مورد ارزیابی قرار گرفته است. جهت تحلیل داده و آزمون فرضیه-ها از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری همبستگی پیرسون و معادلات ساختاری (PLS) استفاده شده است.

نهایت ۳۰ نفر جهت مطالعه نهایی انتخاب گردید. قابل توجه بوده که در زمان انجام این مطالعه، افراد مورد نظر به شهرهای مختلفی مهاجرت کرده و در بعضی از تعطیلات در ایام مختلف سال به محل زندگی اولیه خود باز گذشته می‌گردند که جمع‌آوری اطلاعات میدانی این پژوهش در تعطیلات تابستان بوده است.

جدول ۱- محاسبه میزان پایایی و روایی مفاهیم اصلی به کاررفته در پژوهش

متغیر	شرح متغیر	ابعاد / متغیرها	آلفای کرونباخ (Alpha>0.7)
	عوامل طبیعی	کاهش نزولات جوی (NF1)	۰/۷۵۳
		افزایش آثار خشکسالی (NF2)	
		کاهش آبهای زیرزمینی و روزمینی (NF3)	
		افزایش ریزگردها (NF4)	
	عوامل فرهنگی - اجتماعی	سخت شدت شرایط زندگی (CF1)	۰/۷۵۵
		نبود امکانات و زیرساخت گذراناوغات فراغت (CF12)	
		کاهش میزان جمعیت (CF3)	
		از بین رفتن بخشی از آداب و رسوم سنتی (CF4)	
		افزایش مهاجرات خانوارها به شهرهای اطراف (CF5)	
	عوامل اقتصادی	بالارفتن میزان بیکاری (EF1)	۰/۸۷۵
		کاهش سطح درآمدهای سالانه خانوار (EF2)	
		کاهش قیمت اراضی (EF3)	
		کاهش تولید محصولات کشاورزی (EF4)	
		مشخص نبودن آینده بخش کشاورزی (EF5)	
	عوامل خدماتی - رفاهی	ضعیف بودن خدمات ارائه شده مرتبط با بهداشت (SF1)	۰/۸۱۲
		عدم دسترسی مناسب به اینترنت (SF2)	
		عدم دسترسی مناسب به دبیرستان (SF3)	
		عدم دسترسی به آب شرب و بهداشتی (SF4)	
		نبود زیرساختهای مرتبط با اوقات فراغت کودکان (SF5)	
۰/۸۰۸		نبود زیرساختهای آموزشی - پژوهشی (SEF1)	

	عدم جذب توسط سازمانها یا نهادهای دولتی/خصوصی (SEF2)	عوامل علمی - آموزشی	
	کمبود جاذبه های آموزشی (ESF3)		
۰/۷۹۳	کیفیت زندگی (PF1)	عوامل روانشناختی	
	عدم رضایت شغلی (PF2)		
	کمبود امکانات زندگی (PF3)		
	احساس رضایت از زندگی (PF4)		
۰/۸۸۱	دنبال زندگی راحت تر (TM1)	گرایش به مهاجرت در بین نخبگان روستایی	وابسته
	دنبال زندگی باکیفیت تر (TM2)		
	دنبال امکانات بیشتر (TM3)		
	دنبال موفقیت (TM4)		

دارای تحصیلاتی در سطح دکتری بوده و در دانشگاه مختلف کشور عضو هیئت علمی دانشگاه هستند. ۳۳/۳۳ درصد دارای سوادی در سطح فوق لیسانس، ۴۰ درصد دارای سوادی در سطح لیسانس و ۱۰ درصد نیز دارای سوادی کمتر از لیسانس بودند. نتایج بررسی استنباطی رابطه تمایل به مهاجرت در بین نخبگان روستایی مورد مطالعه و متغیرهای مستقل مورد نظر با استفاده از ضریب اسپیرمن در جدول ۲ قابل مشاهده است. همان طور که مشاهده می‌شود، یک رابط معنی‌دار و منفی بین متغیرهای مستقل مورد نظر با تمایل به مهاجرت در بین نخبگان روستایی مورد مطالعه در شهرستان چرداول از استان ایلام وجود دارد. به عبارتی می‌توان عنوان نمود که با افزایش در یا ارتقاء متغیرهای مستقل مورد مطالعه می‌توان شاهد کاهش تمایل به مهاجرت در بین نخبگان روستایی مورد مطالعه بود. این درحالی بوده که در بین متغیرهای مستقل، عامل اقتصادی با ضریب همبستگی ۰/۶۱۲- دارای بیشترین میزان همبستگی با متغیر وابسته یعنی تمایل به مهاجرت را دار بوده‌اند. این بدان معنا بوده که با کاهش وضعیت مرتبط با عامل اقتصادی (همانند کاهش سطح درآمد، کم شدن موقعیت‌های شغلی، کاهش عملکرد

در پژوهش حاضر با توجه به ماهیت و مقیاس پژوهش، و به منظور بررسی و ارزیابی روایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات میدانی از روش محتوایی به صورت صوری استفاده شده که پس از بررسی‌های اولیه و برطرف کردن نواقص موجود، مورد تایید ۴ نفر از اساتید دانشگاه قرار گرفت. همچنین، برای بررسی و ارزیابی پایایی ابزار تحقیق از آلفای کرونباخ استفاده شد که براساس نتایج بدست آمده (جدول ۱) می‌توان گفت که ابزار جمع‌آوری اطلاعات میدانی از پایایی مناسبی برخوردار است.

یافته‌های پژوهش

نتایج توصیفی پژوهش حاضر نشان داد که ۲۲ نفر از افراد مورد مطالعه (۷۳/۳ درصد) مرد و ۸ نفر که برابر با ۲۶/۷ درصد از کل افراد مورد مطالعه بوده، زن می‌باشند. نتایج توصیفی بررسی وضعیت سنی افراد مورد مطالعه نشان داد که میانگین سنی آنها برابر با ۳۸/۶ بوده که بیشترین درصد فراوانی افراد مورد مطالعه به لحاظ سن ۴۰ درصد) در گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ قرار دارند. همچنین، نتایج بررسی وضعیت تحصیلات افراد مورد مطالعه نشان داد، ۱۶/۶۶ درصد از آنها

کشاورزی) تمایل افراد مورد مطالعه به مهاجرت افزایش خواهد یافت. از طرفی دیگر عوامل خدماتی - رافاهی با ضریب همبستگی ۰/۲۳۸- دارای کمترین میزان همبستگی را با تمایل به مهاجرت داشته است.

جدول ۱. همبستگی بین متغیرهای مستقل و تمایل به مهاجرت نخبگان روستایی

عوامل خدماتی - رافاهی	عوامل علمی - آموزشی	عوامل روانشناختی	عوامل طبیعی	عوامل فرهنگی - اجتماعی	عوامل اقتصادی		
-۰/۲۳۸	-۰/۴۸۳	-۰/۳۱	-۰/۳۰۹	-۰/۲۵۱	-۰/۶۱۲	ضریب همبستگی	تمایل به مهاجرت نخبگان
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معنی داری	
۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	تعداد	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

بود، حذف شدند. بعد از بررسی بارهای عاملی، مقدار آلفای کرونباخ محاسبه و مورد ارزیابی قرار گرفت. آلفای کرونباخ معیاری کالسیک برای سنجش پایایی و گویه‌های مناسب برای ارزیابی پایداری درونی محسوب می‌شود. در این مطالعه سرحد و یا مرز مورد تأیید قرار گرفتن ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۷ است. همان‌طور که در جدول ۳ قابل مشاهده است، مقادیر آلفای کرونباخ تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۷ بوده که نشان دهنده سازگاری درونی و پایداری درونی مناسب مدل اندازه‌گیری است.

یکی دیگر از مواردی که در زمینه برازش مدل باید مورد بررسی قرار گیرد، پایایی ترکیبی عوامل مورد بررسی است که نتایج آن در جدول ۳ نشان داده شده است. در این روش پایایی عوامل نه به صورت مطلق بلکه با توجه به همبستگی بین عامل مورد بررسی با یکدیگر محاسبه شده و در صورتی که مقدار پایایی ترکیبی CR برای هر عامل بالاتر از ۰/۷ باشد، نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل اندازه‌گیری دارد. همان‌طور که در جدول ۳ نشان داده شده است، مقادیر پایایی ترکیبی (CR) تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۷ بوده که نشان دهنده پایایی مناسب و برازش قابل قبول مدل اندازه‌گیری

تبیین عوامل تأثیرگذار بر تمایل به مهاجرت نخبگان روستایی

۱- مدل‌بانی معادلات ساختاری

جهت بررسی و ارزیابی میزان اثرگذاری متغیرهای مستقل مورد نظر بر تمایل به مهاجرت نخبگان روستایی در شهرستان چرداول از معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی یا PLS استفاده شده است. ابتدا در نرم‌افزار Smart PLS به بررسی پایایی، روایی همگرا و واگرا پرداخته شد. در بخش بررسی پایایی، ابتدا به بررسی بارهای عاملی پرداخته شد. لازم به توضیح است، بارهای عاملی است از طریق محاسبه مقدار همبستگی گویه‌ها تشکیل دهنده یک مولفه با آن مولفه محاسبه می‌شوند که در این مورد هالند (۱۹۹۹) معتقد است اگر مقدار پایایی محاسبه شده مساوی یا بزرگتر از ۰/۳ باشد، نشان دهنده این موضوع بوده که واریانس بین گویه‌های و مولفه‌ی خود از واریانس خطای اندازه‌گیری آن مؤلفه بیشتر بوده و به عبارتی دیگر، پایایی بدست آمده مورد قبول است. البته لازم به ذکر بوده که در زمان بررسی اولیه، گویه‌هایی که بار عاملی آنها کمتر از ۰/۳

خواهد یافت (مگنر و همکاران، ۱۹۹۶). همان‌طور که در جدول ۳ قابل مشاهده است، نتایج بدست آمده مناسب بودن ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و روایی همگرا را نشان می‌دهد.

است. در نهایت جهت بررسی وضعیت برازش مدل، از روایی همگرا (AVE) استفاده شد. در این روش، به بررسی میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر مولفه یا عامل با شاخصها یا گویه‌های خود می‌پردازد، به بیان دیگر میزان همبستگی هر عامل با سوالات خود را مشخص می‌نماید و هرچه این همبستگی بیشتر باشد، برازش نیز افزایش

جدول ۳. بررسی پایایی و روایی همگرایی مدل تحقیق

سازه یا عامل	ضریب آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)	میانگین واریانس استخراجی (AVE)
عوامل اقتصادی	۰/۸۷۵	۰/۹۱	۰/۶۷
عوامل فرهنگی - اجتماعی	۰/۷۵۵	۰/۸۴۵	۰/۵۷۸
عوامل روانشناختی	۰/۷۹۳	۰/۸۷۸	۰/۷۰۷
عوامل طبیعی	۰/۷۵۳	۰/۸۴۳	۰/۵۷۵
عوامل علمی - آموزشی	۰/۸۰۸	۰/۸۸۶	۰/۷۲۲
عوامل خدماتی - رفاهی	۰/۸۱۲	۰/۸۷۹	۰/۶۵۲
تمایل به مهاجرت	۰/۸۸۱	۰/۹۱۸	۰/۷۳۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

اصلی از مقادیر زیرین خود بیشتر باشند، روایی واگرایی قابل قبول خواهند بود. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، براساس نتایج ماتریس فورنل و لارکر (۱۹۸۱)، مقادیر جذر AVE، برای تمامی متغیرهای پنهان (ابعاد) که در خانه‌های موجود در قطر اصلی ماتریس قرار دارند، از مقدار همبستگی میان آنها که در خانه‌های زیرین قطر اصلی قرار گرفته‌اند، بیشتر است؛ بنابراین می‌توان اذعان نمود که متغیرهای مکنون در مدل حاضر، تعامل بیشتری با مشاهده پذیرهای خود دارند تا با سازه‌های دیگر، به عبارتی اعتبار واگرایی مدل در حد مناسبی بوده و مورد تأیید می‌باشد

لازم به توضیح است که در روش حداقل مربعات جزئی باید صحت طبقه‌بندی متغیرهای تحقیق مورد بررسی قرار بگیرد که یکی از روش‌های مورد استفاده در این زمینه، استفاده از روش روایی واگرایی است. در این پژوهش برای برآورد اعتبار تشخیصی (واگرا) مدل از روش ماتریس فورنل و لارکر (۱۹۸۱) استفاده شد. این معیار میزان رابطه یک مولفه با گویه‌های تشکیل‌دهنده آن در مقایسه رابطه آن مولفه با سایر مولفه‌ها است. به صورت خلاصه، باتوجه به این که در PLS، بررسی این امر به صورت یک ماتریس صورت می‌گیرد، هنگامی که در ماتریس مورد نظر اعداد مندرج در قطر

جدول ۴- روایی افتراقی متغیرهای مورد مطالعه براساس نتایج ماتریس فورنل و لارکر

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
عوامل اقتصادی	۰/۸۱۸						
عوامل خدماتی - رافاهی	۰/۵۵	۰/۸۰۸					
عوامل روانشناختی	۰/۸۰۲	۰/۵۴۸	۰/۸۴۱				
عوامل طبیعی	۰/۶۹۵	۰/۶۱۲	۰/۷۶۹	۰/۷۵۸			
عوامل علمی - آموزشی	۰/۶۹۵	۰/۷۷۴	۰/۷۱	۰/۶۸۵	۰/۸۵		
عوامل فرهنگی - اجتماعی	۰/۲۷۸	۰/۲۴۸	۰/۲۶۳	۰/۲۴۴	۰/۲۳۲	۰/۷۶	
تمایل به مهاجرت	۰/۸۰۴	۰/۵۸۶	۰/۷۷۴	۰/۷۳	۰/۷۶۷	۰/۲۹۲	۰/۸۵۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

چهار مورد اصلی مورد بررسی قرار گرفته که این موارد عبارتند از: ضرایب معناداری (t-value)، معیار R^2 ، معیار اندازه تاثیر (f^2) و معیار Q^2 . لازم به توضیح بوده که در ضریب معنی داری، ضرایب بیش از ۱/۹۶ معنی دار بوده و در مدل به معنای تایید فرضیه مورد نظر است. همان‌طور که در شکل ۳ و جدول ۵ قابل مشاهده است مقدار t بدست آمده برای گویه‌های مورد بررسی نشان داده شده است.

۲- بخش ساختاری مدل

پس از بررسی وضعیت برازش اولیه مدل، در ادامه به بررسی ساختاری مدل مورد استفاده پرداخته شده است. مدل ساختاری بر خلاف مدل‌های اندازه‌گیری، به بررسی سوالات یا همان متغیرهای آشکار نپرداخته، بلکه به بررسی متغیرهای پنهان و روابط بین آنها می‌پردازد. در بررسی مدل ساختاری

جدول ۵- محاسبه ضرایب معناداری هر یک از گویه‌ها

متغیر	گویه و ضریب t	متغیر	گویه و ضریب t
عوامل فرهنگی - اجتماعی	(PF1): ۵۸/۰۱	عوامل روانشناختی	(CF1): ۲۴/۰۶
	(PF2): ۱۱۲/۰۲		(CF12): ۲۳/۳۳
	(PF3): ۴۰/۶۲		(CF3): ۴۴/۶۲
			(CF4): ۲۸/۸۵
عوامل اقتصادی	(TM1): ۷۰/۰۵	گرایش به مهاجرت در بین نخبگان روستایی	(EF1): ۲۹/۰۸
	(TM2): ۸۶/۳۹		(EF2): ۵۳/۷۲
	(TM3): ۱۱۱/۵۳		(EF3): ۶۲/۴۷
	(TM4): ۸۳/۰۰۲		(EF4): ۹۷/۱۲
عوامل علمی - آموزشی	(SEF1): ۹۱/۰۵	عوامل علمی - آموزشی	(EF5): ۶۸/۸۳
	(SEF2): ۸۳/۹۶		(SF1): ۶۷/۵۸
	(ESF3): ۴۳/۱۹		
عوامل خدماتی - رافاهی	(NF1): ۲۶/۸۴	عوامل طبیعی	(SF2): ۵۴/۴۳

۸۵/۹۴ : (NF2)		۸۹/۶۲ : (SF3)	
۳۸/۰۷ : (NF3)		۱۵/۷۲ : (SF4)	
۳۸/۴۳ : (NF4)			

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

توجه به دسته‌بندی ورتزل^۳ و همکاران (۲۰۰۹) نشان از برازش مناسب و بالای مدل کلی تحقیق است. همچنین، برای تأیید کیفیت مدل تحقیق، تعیین برازش بخش‌های مختلف مدل از جمله بخش ساختاری پژوهش ضروری است. یکی از معیارهای بررسی برازش بخش ساختاری مدل، معیار سنگی‌گایسر Q^2 است. این معیار قدرت پیش‌بینی مدل ساختاری را مشخص می‌نماید. هنسلر^۴ و همکاران (۲۰۰۹) در مورد شدت قدرت پیش‌بینی مدل در مورد سازه‌های درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را تعیین کرده‌اند (ضعیف، متوسط و قوی). براساس نتایج بدست آمده مقدار معیار قدرت پیش‌بینی سازه درون‌زای تمایل به مهاجرت نخبگان مناطق روستایی شهرداستان چرداول از استان ایلام برابر ۰/۳۹۱ بوده و این نتیجه نشان از قدرت پیش‌بینی مناسب و بالای مدل در خصوص این سازه بوده و می‌توان گفت برازش مناسب مدل ساختاری پژوهش بار دیگر مورد تأیید قرار گرفت.

یکی دیگر از مواردی که در زمان بررسی مدل ساختاری مورد بررسی قرار می‌گیرد، بار عاملی است. بارهای عاملی مدل در حالت تخمین استاندارد میزان تاثیر هر کدام از شاخص‌ها در توضیح و تبیین واریانس نمرات عامل اصلی را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر بار عاملی نشان دهنده میزان همبستگی هر متغیر مشاهده‌گر (سوال پرسشنامه) با متغیر مکنون (عامل‌ها) است. لازم به توضیح است که در مدل ساختاری قضاوت

همان طور که گفته شد، یکی دیگر از مواردی که در زمینه مدل ساختاری مورد بررسی قرار می‌گیرد، ضرایب R^2 است. این ضریب مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زا یا وابسته مدل مورد بررسی است و نشان‌دهنده تأثیر یک متغیر برون‌زا یا مستقل بر یک متغیر درون‌زا یا وابسته است. لازم به ذکر است که مقدار ضریب تبیین براساس سه معیار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به عنوان ملاک ارزیابی به ترتیب ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته می‌شود (چاین^۱، ۱۹۹۸). نتایج بدست آمده نشان داد، قدرت توضیحی مدل ($R^2 = 0.758$) در سطح مناسب و قابل قبولی (چاین (۱۹۹۸)) قرار دارد.

برای بررسی و ارزیابی کلی مدل ساختاری مورد بررسی، یکی از مناسب‌ترین معیارها و بنا به گفته تنهاوس^۲ و همکاران (۲۰۰۴) و رفیعی و همکاران (۱۴۰۱) معیار GOF است. این شاخص (GOF)، مجذور ضرب دو مقدار متوسط مقادیر اشتراکی و متوسط ضرایب تعیین است. مقادیر ۰/۳۶، ۰/۲۵ و ۰/۰۱ به ترتیب قوی، متوسط و ضعیف برای مدل مورد نظر توصیف شده‌اند.

رابطه (۱)

$$GOF = \sqrt{Communality \times \bar{R}^2}$$

$$GOF = \sqrt{0.664 \times 0.49} = 0.57$$

براساس نتایج بدست آمده، متوسط مقادیر اشتراکی و ضرایب تعیین به ترتیب ۰/۶۶۴ و ۰/۴۹ است. همچنین، مقدار به دست آمده برای تعیین برازش مدل کلی ۰/۳۲ بوده که با

³ Wetzles

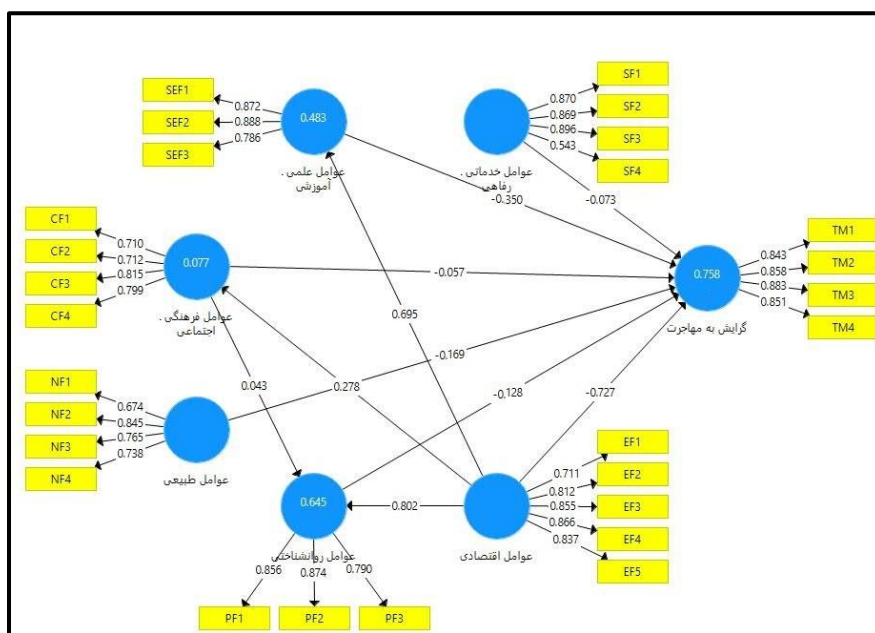
⁴ Henseler

¹ Chin

² Tenenhaus

بزرگتر باشد. همان‌طور که در جدول ۶ و شکل ۲ قابل مشاهده است، وضعیت t بدست آمده برای مدل ساختاری مورد بررسی نشان داده شده است.

معنادار بودن یا نبودن بارهای عاملی بر عهده مقدار آماره t بوده و همان‌طور که گفته شد، معنی‌داری بارهای عاملی در سطح معنی‌داری ۹۵ درصد یا خطای ۰/۰۵ مورد بررسی قرار می‌گیرد. لذا قدر مطلق آماره آزمون t باید از مقدار ۱/۹۶

شکل ۲. مدل ساختاری مطالعه همراه با ضریب استاندارد بارهای عاملی و ضرایب تبیین سازه‌های اصلی

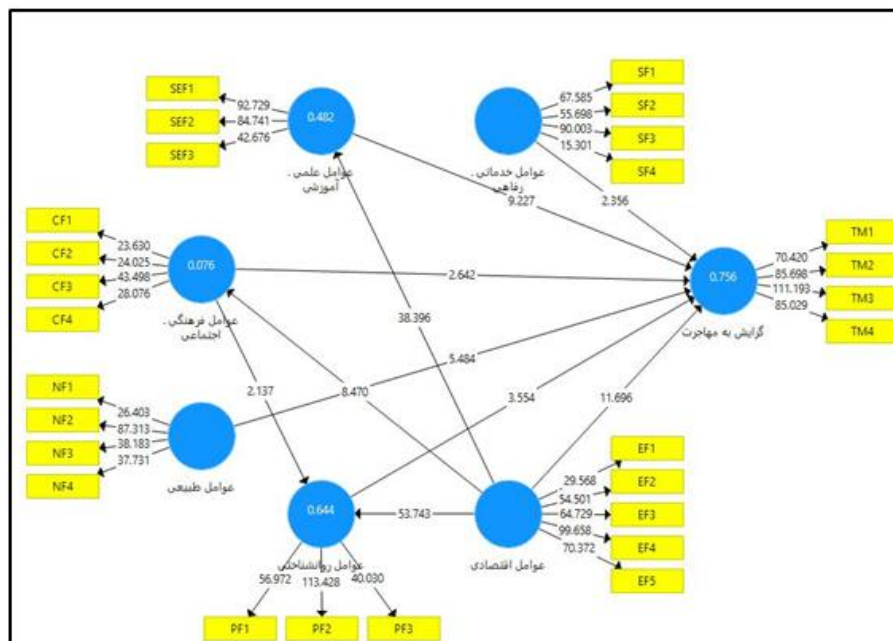
۰/۲۷۸) و عوامل علمی - آموزشی (با ضریب تأثیر ۰/۶۹۵) دارای تأثیر بالا و معنی‌داری دارد. لازم به توضیح است مدل ساختاری مطالعه همراه با ضریب استاندارد بارهای عاملی و اثرات کلی سازه‌های اصلی در شکل ۲ و ۳ قابل مشاهده است. براساس نتایج شکل ۳ می‌توان گفت در مجموع عوامل مورد بررسی، حدود ۷۵/۶ درصد واریانس متغیر وابسته گرایش به مهاجرت در بین نخبگان مناطق روستایی شهرستان چرداول از استان ایلام را تبیین می‌کنند

همان‌طور که مشاهده می‌شود (جدول ۶ و شکل ۳) متغیر گرایش به مهاجرت تخنگان روستایی از متغیرهای مستقل تأثیر معنی‌دار و منفی گرفته به طوری که به ترتیب از عامل اقتصادی (با ضریب تأثیر ۰/۷۲۷-)، عامل علمی - آموزشی (با ضریب تأثیر ۰/۳۵-) و عامل طبیعی (با ضریب تأثیر ۰/۱۶۹-) بیشترین میزان تأثیرپذیری را داشته است. از طرفی دیگر، عامل اقتصادی نیز بر عوامل روانشناختی (با ضریب تأثیر ۰/۸۰۲)، عوامل فرهنگی - اجتماعی (با ضریب تأثیر

جدول ۶- نتایج رابطه مستقیم و ضرایب معنی‌داری مدل ساختاری مورد تحقیق

مسیر	ضریب مسیر	خطای استاندارد	t	سطح معنی‌داری
عوامل اقتصادی -> عوامل روانشناختی	۰/۷۹	۰/۰۱۵	۵۲/۰۵	۰/۰۰۰
عوامل اقتصادی -> عوامل علمی - آموزشی	۰/۶۹۵	۰/۰۱۸	۳۸/۰۵	۰/۰۰۰
عوامل اقتصادی -> عوامل فرهنگی - اجتماعی	۰/۲۷۸	۰/۰۳۳	۸/۴۱	۰/۰۰۰
عوامل اقتصادی -> تمایل به مهاجرت	-۰/۷۲۷	۰/۰۳۱	۴۲/۷۵	۰/۰۰۰
عوامل خدماتی - رفاهی -> تمایل به مهاجرت	-۰/۰۷۳	۰/۰۳۱	۲/۳۳	۰/۰۲۰
عوامل روانشناختی -> تمایل به مهاجرت	-۰/۱۲۸	۰/۰۳۵	۳/۶۳	۰/۰۰۰
عوامل طبیعی -> تمایل به مهاجرت	-۰/۱۶۹	۰/۰۳	۵/۶	۰/۰۰۹
علمی - آموزشی -> تمایل به مهاجرت	-۰/۳۵	۰/۰۳۹	۹/۰۶	۰/۰۰۰
عوامل فرهنگی - اجتماعی -> عوامل روانشناختی	۰/۰۴۳	۰/۰۲	۲/۱۷	۰/۰۳
عوامل فرهنگی - اجتماعی -> تمایل به مهاجرت	-۰/۰۵۷	۰/۰۱۹	۲/۷۲	۰/۰۰۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل ۲. مدل ساختاری تحقیق همراه با مقادیر t -values و سطح معنی‌داری سازه‌های اصلی

نتیجه‌گیری و بحث

می‌توان به کمبود جاذبه‌های آموزشی و عدم جذب نخبگان مورد مطالعه (نخبگان علمی) توسط سازمانهای مربوطه اشاره نمود و این موارد در تمایل افراد مورد مطالعه در زمینه مهاجرت به شهرهای بزرگتر کشور تاثیر بسزایی داشته‌اند. نتیجه بدست آمده با نتایج مطالعه نائینی (۱۳۸۶) و امواک- منسا و همکاران (۲۰۱۶) همخوانی دارد.

براساس نتایج بدست آمده عامل اقتصادی دارای دومین میزان تأثیرگذار بر تمایل افراد مورد مطالعه به مهاجرت می‌باشد. بررسی بیشتر نتایج بدست آمده مشخص می‌نماید که موارد مختلفی از جمله افزایش میزان بیکاری در منطقه که به طبع آن سطح درآمد خانوارها نیز کاهش یافته از مهمترین موارد تأثیرگذار یا وسوسه کننده هر فرد جهت تصمیم به مهاجرت می‌باشد. منطقه مورد مطالعه براساس نتایج مطالعات مختلفی از جمله جمشیدی و همکاران (۲۰۲۲) سالهای متوالی درگیر خشکسالی بوده که این پدیده زمینه ساز کاهش نزولات جوی، کاهش میزان آب‌های زیرزمینی و حتی افزایش ریزگردها در سطح منطقه و استان شده است. موارد عنوان شده که در دسته عوامل طبیعی جای دارد که در این مطالعه نیز مورد بررسی قرار گرفته و نتایج نشان از تأثیرگذاری معنی‌دار بر تمایل به مهاجرت نخبگان روستایی را دارد. براساس موارد عنوان شده، عوامل اقتصادی ایجاد شده که به نحوی متاثر از مخاطرات طبیعی از جمله خشکسالی بوده و در نهایت باعث نگرانی افراد مورد مطالعه در زمینه آینده بخش کشاورزی و درآمدزایی آن شده و افراد مورد نظر را به فکر مهاجرت خواهد انداخت. همچنین، بررسی مطالعات و نظریات مختلف در زمینه مهاجرت و به ویژه مهاجرت نخبگان روستایی نشان می‌دهد افراد زمانی جابه‌جا می‌شوند که مکان دیگری نیازهای مالی آنها را بهتر برآورده نماید (Bjerke & Mellander, 2022) و به صورت کلی

بررسی مطالعات انجام شده در زمینه مهاجرت نشان دهنده تاریخچه طولانی آن بوده و نشان می‌دهد که تخصص‌های مختلفی این پدیده را از زوایای مختلفی از جمله علل و آثار تغییر مکان‌های مسکونی افراد بررسی کرده‌اند. مناطق شهری با جذب افراد جوان و تحصیل کرده، عمدتاً به دلیل بازارهای کار قوی، فرصت‌های آموزشی بهتر، و مجموعه‌ای متنوع‌تر از سبک‌های زندگی، روز بروز دارای جمعیت بیشتری می‌شوند. از سوی دیگر، مناطق روستایی عموماً در طول زمان با از دست دادن افراد مستعد و فعال (نخبگان) مواجه بوده، که پیامدهای اقتصادی و جمعیتی متعددی را برای آنها به همراه خواهد داشت. با کاهش جمعیت آنها، خدمات عمومی و سایر امکانات مصرف کننده نیز کاهش می‌یابد. به صورت کلی براساس موارد عنوان شده، عوامل مختلفی وجود داشته که باعث شده اقامت در مناطق روستایی به‌ویژه برای افراد نخبه جذابیت کمتری داشته باشد که در این مطالعه به بررسی آن موارد پرداخته شده است. نتایج نشان داد، یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر تمایل نخبگان روستایی مورد مطالعه به مهاجرت، عامل علمی - آموزشی است. بررسی نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که افراد مورد مطالعه دلایلی مختلفی در زمینه عوامل علمی - آموزشی را بیان کرده که از جمله نبود زیرساخت‌های آموزشی جهت مباحث آموزشی و ادامه تحصیل اعضای خانواده خود را عنوان کرده‌اند. به عبارتی نخبگان روستایی معتقدند که محل زندگی آنها به لحاظ زیرساخت‌های آموزشی که بخشی مربوط به مباحث آموزش خود شخص در زمینه شغل مورد نظرشان بوده و بخش دیگری مربوط به نبود یا کمبود زیرساخت‌های آموزشی از جمله مدارس راهنمایی و دبیرستان برای ادامه تحصیل فرزندان یا اعضای خانوار، دارای مشکلات زیادی می‌باشد. همچنین، از دیگر موارد مرتبط با عوامل علمی - آموزشی

به عنوان یک عامل تأثیرگذار بر مهاجرت عمل کند. عامل کشش این تأثیرات شکاف اقتصادی بین مناطق شهری و روستایی را افزایش داده و سال‌های متوالی است که این پدیده در حال اتفاق افتادن می‌باشد.

رفیعی، ثریا، منشی‌زاده، رحمت‌الله و مریدسادات، پگاه (۱۴۰۱). تبیین تأثیر شاخص‌های سرمایه اجتماعی اهالی محلی بر کارآفرینی گردشگری روستایی (مطالعه موردی: محور گردشگری سلطانیه- غار کتله‌خور). پژوهش‌های دانش زمین، سال ۱۳، شماره ۵۱، صص ۱۵۸-۱۳۹.

ساسانفر، امیر؛ همتی، علی و محمدی، حسین (۱۴۰۰)، بررسی و تحلیل ژئوپلیتیکی تأثیرات بحران مهاجرت (داخلی و خارجی) بر توازن ژئوآکونومیک مناطق جغرافیایی ایران، *جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، سال ۱۱، شماره ۲، صص: ۳۰۹-۳۴۲.

سجادی نائینی، سارا (۱۳۸۶)، *بررسی عوامل موثر بر گرایش نخبگان به مهاجرت از کشور*، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: دکتر محمد تقی شیخی، استاد مشاور: دکتر افسانه کمالی، دانشکده علوم اجتماعی اقتصادی، دانشگاه الزهرا، تهران.

نظری، عبدالحمید و عادل، جواد (۱۳۹۳)، تحلیل مکانی - فضایی جابه‌جایی و ماندگاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی روستاها در پویش نظام آموزش عالی. مطالعه موردی: مراکز پیام نور شرق گلستان، *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۴(۱۲): صص: ۱۴۷-۱۲۳.

نظری، حمید، جمشیدی، علیرضا، و صیدایی، اسکندر. (۱۳۹۹). واکاوی عوامل بنیادین آموزشی موثر بر توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی شهرستان اردل با استفاده از

ارتباط مستقیمی بین درآمد و تصمیمات مهاجرت وجود دارد. حجم وسیعی از ادبیات همچنین نشان می‌دهد که چگونه دستمزدها با اندازه و تراکم جمعیت به دلیل اثرات تجمع افزایش می‌یابد (گلیسر، ۱۹۹۹؛ بجرک و ملندر، ۲۰۲۲؛ گلیسر و مار، ۲۰۰۱؛ راج، ۱۹۹۳) که به نوبه خود می‌تواند

منابع

ابریشمی، حمید؛ برخوردار، سجاد و قباشی، علیرضا (۱۳۹۷)، تأثیر پویایی مهاجرت از روستا به شهر بر نابرابری درآمدی: مورد مطالعه مناطق روستایی ایران، *فصلنامه مدل‌سازی اقتصادسنجی*، سال ۳، شماره ۱۰، صص: ۶۲-۳۹. احمدی، شیرکو و توکلی، مرتضی (۱۳۹۵)، مهاجرت و آثار آن بر ساختار کشاورزی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان سردشت)، *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، دوره ۴۸، شماره ۴، صص: ۶۵۹-۶۴۵.

ایراندوست، کیومرث؛ بوچانی، محمدحسین و تولایی، روح-الله (۱۳۹۲)، تحلیل دگرگونی الگوی مهاجرت داخلی کشور با تأکید بر مهاجرت‌های شهری، *مطالعات شهری*، شماره ۶، صص: ۱۱۸-۱۰۵.

باسیتی، شهرام و غربا، شهربانو (۱۳۹۹)، وضعیت جوانان مهاجر از روستای فرات به شهر دامغان، *فصلنامه جمعیت*، سال ۲۷، شماره ۱۱۳ و ۱۱۴، صص: ۲۱۴-۱۹۱.

پایتختی اسکویی، سیدعلی و طبقچی اکبری، لاله (۱۳۹۴)، بررسی رابطه بین نرخ باسوادی و مهاجرت در ایران، *مطالعات جامعه‌شناسی*، سال ۷، شماره ۲۶، صص: ۸۳-۷۳.

رستمعلی زاده، ولی اله (۱۳۹۷)، نقش نخبگان مهاجر در توسعه روستایی؛ مطالعه روستاهای شهرستان شبستر، *مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی*، دوره ۷، شماره ۳، صص: ۸۸-۶۱.

Evidence from rural China, *World Development*, 115, 145–159.

Jamshidi, A. R., Jamshidi, M., Abadi, B. (2022). The Determinants of Adaptation to Climate Change: The Case of Study of Rice Farmers in Western Province, Iran. *Chinese Geographical Science*. <https://doi.org/10.1007/s11769->

Kaag, M., Baltissen, G., Steel, G., Lodder, A. (2019), Migration, Youth, and Land in West Africa: Making the Connections Work for Inclusive Development, *Land*, 8, 60.

Li, Y., Fan, P and Liu, Y (2019), What makes better village development in traditional agricultural areas of China? Evidence from long-term observation of typical villages, *Habitat International*, 83: 111–12.

McAreevey, R and Argent, N. (2018), New Immigration Destinations (NID) unravelling the challenges and opportunities for migrants and for host communities, *Journal of Rural Studies*, Volume 64, 148-152.

Paping, R., & Pawlowski, J. (2018). Success or Failure in the City? Social Mobility and Rural-Urban Migration in Nineteenth- and Early-Twentieth-Century Groningen, the Netherlands. *Historical Life Course Studies*, 6, 69- 94.

Pauli, J & Dawids, F (2017) The struggle for marriage: elite and non-elite weddings in rural Namibia, *Anthropology Southern Africa*, 40:1, 15-28.

Rai, P. (2018), The labor of social change: Seasonal labor migration and social change in rural western India, *Geoforum*, 92, 171–180.

Rauch, J. E. (1993). Productivity gains from geographic concentration of human capital: Evidence from the cities. *Journal of Urban Economics*, 34(3), 380–400.

Ridjal, T., Ridjal, J.A., Susilo, S., Muafiqie, H and Indriati, E (2021), Education and Local Elite Authority: The Study of Traditional Local Elite Strategies in Maintaining Authority of Muslim Communities in Rural Java, *Journal of Education and Practice*, Vol.12, No.2, 65-66.

Tenenhaus, M., Amato, S., and Esposito Vinzi, V. (2004). A Global Goodness-of-Fit Index for PLS Structural Equation Modeling, *Proceedings of the XLII SIS Scientific Meeting*. Padova: CLEUP, 739-742.

تحلیل مقایسه‌ای کیفی مجموعه فازی. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۳(۱۳)، صص ۱۶-۱۵.

Amuakwa-Mensah, F., Boakye-Yiadom, L. and Baah-Boateng, W. (2016), "Effect of education on migration decisions in Ghana: a rural-urban perspective", *Journal of Economic Studies*, Vol. 43 No. 2, pp. 336-356.

Angelsen, A., Aguilar-Støen, M., Ainembabazi, J.H., Castellanos, E and Taylor, M (2020), Migration, Remittances, and Forest Cover Change in Rural Guatemala and Chiapas, Mexico, *Land*, 9, 88; doi:10.3390/land9030088.

Arora-Jonsson, S and Larsson, O (2021), Lives in limbo: Migrant integration and rural governance in Sweden, *Journal of Rural Studies*, 82, 19–28.

Bernzen, A., Craig Jenkins, J and Braun, B (2019), Climate Change-Induced Migration in Coastal Bangladesh? A Critical Assessment of Migration Drivers in Rural Households under Economic and Environmental Stress, *Geosciences*, 9, 51, 1-21.

Bjerke, L & Mellander, Ch. (2022). Mover stayer winner-loser A study of income effects from rural migration. *Cities*, 130, 103850.

Chen, Y., Chen, H and Liu, J (2019), Household Split, Income, and Migrants' Life Satisfaction: Social Problems Caused by Rapid Urbanization in China, *Sustainability*, 11, 3415.

Chin, W. W. (1998). The partial least squares approach for structural equation modeling. In G. A. Marcoulides (Ed.), *Modern methods for business research* (pp. 295–336). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Gelo, D., Muchapondwa, E., Shimeles, A and Dikgang, J (2019), Welfare Effect and Elite Capture in Agricultural Cooperatives Intervention: Evidence from Ethiopian Villages, *IZA Institute of Labor Economics*, JULY 2019, IZA DP No. 12495, 1-24.

Glaeser, E. L. (1999). Learning in cities. *Journal of Urban Economics*, 46(2), 254–277.

Glaeser, E. L., & Mare, D. C. (2001). Cities and skills. *Journal of Labor Economics*, 19(2), 316–342.

Han, H and Gao, Q (2019), Community-based welfare targeting and political elite capture:

Wetzels, M., Odekerken-Schröder, G., & Van Oppen, C. (2009). Using PLS path modeling for assessing hierarchical construct models: Guidelines and empirical illustration. *MIS Quarterly*, 33(1): 177–195.

Yuan, X and Li, J (2018), Study on the Paths and Ways of New Village Elites' Participating in Rural Community Governance in the New Era, *Advances in Social Science, Education, and Humanities Research (ASSEHR)*, volume 252,